

DIMENSIUNI ȘI CARACTERISTICI ALE PROIECTĂRII ACTIVITĂȚILOR ÎN INSTITUȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT EXTRAȘCOLAR

Viorica FLOREA, doctorand

Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. Problematika proiectării activităților în mediul formal, cât și cel nonformal a evoluat în abordări, semnificații teoretice și metodologice, datorită complexității sale, dar și a particularităților specifice. Deaceia în analiza problemei conceptualizării proiectării activităților în instituția de învățământ extrașcolar, trebuie să avem o viziune multiaspectuală și multidimensională a acestui concept, care este o activitate de o mare complexitate pedagogică, psihologică și socială, implicând factorii: umani materiali și strategici.

Cuvinte-cheie: proiectare pedagogică, activități pedagogice, acțiuni pedagogice specifice, influențe educative.

DIMENSIONS AND CHARACTERISTICS OF THE DESIGNING OF THE ACTIVITIES IN THE EXTRA- SCHOLAR LEARNING INSTITUTION

Abstract. The issue of formal and non-formal learning planning has changed in time a lot being studied more from the theoretical and methodological point of view becoming a complex process. That is way, the management planning of extracurricular institution and extracurricular learning activities should be thought and seen in a multiaspectual and multidimensional form, having a wellplanned psychopedagogical approach. In this context the extracurricular learning should be seen as a very complex process that has a great impact on social development of the students and supposes many pedagogical, psychological and social factors involvement.

Keywords: projects planning, pedagogical activities, specific pedagogical activities, educational improvement.

În efortul actual de modernizare și eficientizare a procesului educațional în instituția școlară și extrașcolară, menit să asigure eficiența și creșterea calitativă a activității didactice și extradidactice, proiectarea, organizarea, realizarea și evaluarea ca procese, ocupă un loc central în abordările teoretice și metodologice, printre teoreticieni și practicieni. Actualmente, conceptul de proiectare a cunoscut o dezvoltare ascendentă în literatura de specialitate, fiind utilizat de cercetători prin sintagme pedagogice diferite, cum ar fi: „*design al instruirii*”, „*proiectare didactică*”, „*proiectare pedagogică*”, „*proiectare educațională*”, „*proiectare curriculară*”, „*planificare*”, „*planificarea didactic-educativă*” etc. Prin urmare, produsul final al acestei activități este materializat în următoarele instrumente de lucru ale cadrelor didactice: „*proiect de lecție*”, „*proiect didactic*”, „*proiect de tehnologie didactică*”, „*proiect didactic de lungă durată*”, „*proiect didactic de scurtă durată*”, „*proiect educativ*”, „*proiect de tehnologie a predării temei*”, „*plan de lecție*”, „*plan de acțiune educativă*”, „*planificare calendaristică*”, „*proiectare anuală*” etc.

Problematika proiectării activităților în mediul formal, cât și cel nonformal a evoluat în abordări, semnificații teoretice și metodologice, datorită complexității sale, dar și a

particularităților specifice. Astfel, cercetătorii contemporani (L. Vlăsceanu, I. Cerghit, S. Cristea, I. Jinga, C. Cucos, E. Macavei, N. Silistraru, V. Cojocar, V. Guțu, V. Goros-Postică, I. Achiri, etc.), consideră că proiectarea ca „activitate” , „acțiune” sau „proces” poate fi privită și înțeleasă sub aspect pedagogic, fiind abordată din perspectiva mai multor dimensiuni funcționale și strategice. Analizând problematica activităților în instituțiile de învățământ, trebuie să avem o viziune multiaspectuală și multidimensională a acestui concept, punând la baza sa teoretică următoarele ramuri ale științelor: *filosofia educației, didactica generală, teoria și metodologia instruirii, psihologia educației, psihologia generală, management educațional, pedagogia curriculumului*. Astfel, în cadrul pedagogiei moderne și postmoderne, abordarea conceptelor teoretice cu referire la „proiectarea didactică/pedagogică”, și anume identificarea mai multor accepțiuni cu privire la analiza proiectării, care are la bază câțiva termeni centrali: *acțiune, proces, activitate sau funcție*, ne determină să prezentăm în acest articol, conceptului de proiectare, printr-o abordare complexă, multiaspectuală și ca o activitate de mare complexitate pedagogică, psihologică și socială, care implică factori umani, materiale și strategici.

Actualmente, necesitatea proiectării activităților în instituția de învățământ extrașcolar este argumentată prin următoarele acte normative și legislative:

- Codul Educației al Republicii Moldova;
- Concepția învățământului extrașcolar;
- Regulamentul-tip al instituției extrașcolare;
- Regulamentul de atestare a cadrelor didactice din învățământul general, profesional tehnic și din cadrul serviciilor de asistență psihopedagogică.

Un argument important, care valorizează actualitatea și importanța acțiunii de proiectare a activităților didactice și extradidactice reiese din caracterul organizat, planificat și sistemic al educației nonformale. În acest context, cercetătorul S. Cristea a prezentat definiția educației nonformale într-un cadru pedagogic mai extins: „Educația nonformală, definită și ca educație extrașcolară, este complementară cu educația formală, definită și ca educație școlară. Este organizată flexibil prin activități pedagogice (de educație, instruire) proiectate pe baza unor obiective pedagogice realizate:

a) în cadrul specializat în școală (prin cercuri de specialitate, consultații individuale și de grup, activități educative/educație morală, educație estetică, educație tehnologică/orientare școlară și profesională, etc.);

b) în afara școlii, prin instituții/organizații specializate în educația/instruirea nonformală: case/cluburi/palate ale copiilor, elevilor, studenților; tabere de specialitate, centre de vacanță/de loisir – de valorificare pedagogică a timpului liber etc.; radio-școală, presă școlară/universitară, televiziune școlară/universitară etc. [4, p. 10].

În Codul Educației al Republica Moldova, art. 37 p. (1) este stipulat că „învățământul extrașcolar este benevol și se organizează, în funcție de interesele și

opțiunile copiilor și tinerilor, în instituțiile de învățământ general și în instituțiile de învățământ extrașcolar publice și private (centre, palate și case de creație, școli de arte, sport, etc.), sub formă de activități educative, specifice, desfășurate în grup și/sau individual, sub îndrumarea cadrelor didactice cu pregătire specială, în colaborare cu familia, unități socio-culturale, mass-media, organizații de copii și tineret” [3].

Un alt argument semnificativ, care evidențiază necesitatea și importanța proiectării activităților în instituția de învățământ extrașcolar, poate constitui și prezentarea unor definiții ale *educației nonformale sau extrașcolare*:

- *Sorin Cristea* punctează că *educația nonformală* reprezintă activitatea de formare-dezvoltare a personalității umane într-un cadru organizat și planificat în mod flexibil, cu caracter neobligatoriu, realizată în mediul școlar și extrașcolar, în afara programelor de tip formal. Implică activități și acțiuni pedagogice specifice, proiectate de cadre specializate, aflate în raporturi de:

- a) complementaritate cu cele realizate riguros și ierarhic, la nivelul de educație formală;
- b) deschidere față de informațiile furnizate de educația informală, în termeni de influențe spontane [4, p. 119-120].

- *Marian D. Ilie* susține că „*educația nonformală* cuprinde totalitatea influențelor educative organizate și planificate (nu însă la același nivel de rigurozitate ca cele formale), dar desfășurate în afara incidenței programei școlare” [11, p. 19];

- *Marin C. Călin* consideră că „*educația nonformală* este genul de acțiune educativă complementară celei formale, menite să ofere serviciile sale unor beneficiari și să atingă scopurile pedagogice (de regulă, scopuri instructive) identificabile” [2, p. 36];

- *Nicolae Silistraru* subliniază că „*educația nonformală* reprezintă acțiunile educative care se desfășoară în instituțiile extrașcolare, în scopul realizării obiectivelor, conținuturilor special elaborate. Este diferențiată în funcție de finalitățile și particularitățile psihofizice și are menirea de a întregi educația formală [14, p. 13];

- *Larisa Cuznețov* susține că „*educația nonformală* incubă ansamblul de acțiuni pedagogice proiectate-realizate instituțional prin structurile complementare flexibile ale cadrului școlar și extrașcolar” [8, p. 85];

- *Vladimir Guțu* afirmă că „*educația nonformală* desemnează o realitate mai puțin formalizată sau neformalizată, însă cu efecte formative. Activitățile educative angajate în acest sens se caracterizează printr-o mare diversitate, flexibilitate, fiind determinate de interesele și opțiunile individuale ale elevilor” [10, p. 101].

Argumentul de ordin pedagogic, prezentat în definirea educației nonformale sau extrașcolare poate esențializa și fundamenta acțiunea de proiectare a activităților în instituția de învățământ extrașcolar, care reiese din conceptele-cheie evidențiate de cercetători (S. Cristea, Marian D. Ilie, Marin C. Călin, Nicolae Silistraru, L. Cuznețov, V. Guțu) și anume: *activități/acțiuni pedagogice; acțiuni pedagogice specifice; efecte*

formative; activități educative; influențe educative; obiective educaționale; acțiune educativă; scopuri pedagogice instructive.

Reieșind din cele menționate anterior, am considerat oportun să realizăm Analiza SWOT (puncte tari / puncte slabe / oportunități și amenințări), argumentând necesitatea și importanța proiectării activităților în instituția de învățământ extrașcolar:

Puncte tari	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> ➤ instituțiile extrașcolare sunt parte componentă a sistemului de învățământ (Codul Educației al Republicii Moldova); ➤ regulamentul de atestare a cadrelor didactice prevede pregătirea, proiectarea și prezentarea orelor demonstrative în perioada de atestare; ➤ proiectarea anuală constituie un instrument de lucru (scris) operațional, pentru cadrele didactice; ➤ este expresia pregătirii psihopedagogice și profesionale a consucătorului de cerc; ➤ existența proiectării anuale, a proiectelor activităților didactice asigură un învățământ eficient și calitativ. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ inexistența Curriculumului nonformal (extrașcolar) pentru activitățile educative organizate și realizate în învățământul extrașcolar; ➤ superficialitatea, necunoașterea aspectelor teoretice, metodologice ale proiectării și organizării activităților în instituția de învățământ extrașcolar; ➤ formalism din partea unor cadre didactice în proiectarea activităților nonformale; ➤ slaba pregătire la modulul psihopedagogie a specialiștilor care activează în instituțiile de învățământ extrașcolar.
Oportunități	Amenințări
<ul style="list-style-type: none"> ➤ elaborarea Curriculumului nonformal pentru activitățile educative organizate în învățământul extrașcolar; ➤ creșterea calității procesului educațional în instituțiile de învățământ extrașcolar; ➤ dezvoltarea competențelor psihopedagogice și profesionale ale cadrelor didactice; ➤ asigurarea unui demers didactic organizat și eficient. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ lipsa literaturii psihopedagogice și a materialelor didactico-metodice pentru educația nonformală; ➤ oferta redusă a instituțiilor de învățământ superior în domeniul formării (inițiale și continue) a cadrelor didactice din învățământul extrașcolar; ➤ slaba motivare a unor conducători de cerc pentru elaborarea documentelor proiective în instituția extrașcolară.

Pornind de la abordarea științifică a termenului de proiectare, care a evoluat în abordări și dimensiuni teoretice, în continuare vom prezenta cele mai relevante definiții, care în opinia noastră, analizează noțiunea de proiectare din perspectiva următoarelor semnificații științifice: *proces, operație, acțiune și activitate*:

- *Constantin Cucos* susține că „proiectarea didactică reprezintă procesul deliberativ, la nivel macro sau micro, de fixare mentală a pașilor ce vor fi parcurși în realizarea instrucției și educației” [7, p. 362];
- *Nicolae Silistraru* punctează că „proiectarea reprezintă acțiunea complexă de concepere anticipată într-o viziune sistematică, a modelelor, activităților didactice în funcție de care vor fi îndeplinite la un nivel ridicat de competență și eficiență componentele procesului de învățământ, obiectivele, conținuturile, strategiile didactice, evaluarea și îndeosebi formele de activitatea didactică” [14, p. 107];
- *Romița B. Iucu* consideră că „proiectarea este un ansamblu de procese și operații de anticipare a activităților instructionale, care presupune o stare de pregătire optimă a activității, astfel încât aceasta să valorifice întregul potențial creativ al profesorului respectiv, fără a-i solicita copierea unor modele instructionale preezistente” [12, p. 163];
- *Gabriela C. Cristea* afirmă că „proiectarea pedagogică este activitatea care anticipează realizarea obiectivelor, a conținuturilor, a metodelor și a evaluării într-un context de organizare specific procesului de învățământ, la toate nivelurile acestuia” [6, p. 176];
- *Sorin Cristea* subliniază că „proiectarea pedagogică reprezintă o activitate programată care angajează un ansamblu de acțiuni și de operații de anticipare a rezultatelor, acțiuni și operații construite la nivelul interdependenței dintre obiective – conținuturi – strategii de predare – învățare – evaluare. Desfășurarea acestora confirmă, pe de o parte, structura stabilă a proiectării pedagogice, valabilă la nivel general, particular, concret, iar pe de altă parte, resursele de creativitate ale cadrului didactic solicitate în activitatea de operaționalizare a obiectivelor în funcție de contextul psihosocial al fiecărui colectiv preșcolar, școlar, universitar etc” [5, p. 315];
- *Constantin Postelnicu* susține că „proiectarea este înțeleasă ca anticipare a „evenimentelor instructionale” din cadrul lecției, reprezentate de un ansamblu de acțiuni, operații, comunicări succesive și coerente realizate pe parcursul ei în scopul obținerii unor performanțe optime în învățare” [13, p. 311].
- *Marin Stoica* consideră că „proiectarea pedagogică este acțiunea de anticipare a demersurilor educaționale, necesare planificării, organizării și desfășurării procesului de învățământ” [15, p. 169];
- *Ion Achiri și Angela Cara* afirmă că „proiectarea didactică presupune un ansamblu de operații prin care se desemnează pașii ce vor fi parcurși în realizarea activității didactice preconizate, obiectivele planificate pentru realizare, conținutul ce urmează a fi predat sau utilizat, tehnologiile didactice aplicate, modalitățile de evaluare, precum și corelațiile dintre ele” [1, p. 10].

În contextul prezentării definițiilor cu privire la explicația conceptului de proiectare, constatăm că indiferent de abordări și semnificații dimensionale: „proces”, „acțiune” și „activitate”, caracteristicile comune ale proiectării didactice, evidențiază complexitatea

acestei acțiuni, care valorifică toate componentele procesului educațional din perspectiva sistemică la nivel macro și micro.

În continuare, pentru a putea determina caracteristicile acțiunii de proiectare a activităților didactice și extradidactice în instituția de învățământ extrașcolar, vom prezenta definiția lui Sorin Cristea cu caracter generalizator, care susține că „educația nonformală reprezintă activitatea de formare-dezvoltare a personalității umane într-un cadru organizat și planificat în mod flexibil, cu caracter neobligatoriu, realizată în mediul școlar și extrașcolar, în afara programelor de tip formal” [4, p. 119]. Evident, că pentru a asigura un demers didactic calitativ și eficient, teoria și practica ne demonstrează că competența de a proiecta nu trebuie să lipsească din preocupările cadrelor didactice, indiferent că activează în mediul formal sau nonformal. Deși, în literatura de specialitate cercetătorii evidențiază mai multe trăsături specifice ale proiectării și organizării activităților de tip nonformal, în opinia noastră, autorul S. Cristea a realizat o analiză amplă a problemei conceptualizării, clasificării și identificării principalelor caracteristici comune și specifice ale formelor generale ale educației, datorită preocupărilor și interesului sporit pentru acest subiect în ultima perioadă. Analiza comparativă a educației formale și nonformale, i-a permis autorului să identifice câteva caracteristici comune și distincte, considerate și de noi ca fiind cele mai semnificative, de care trebuie să ținem cont în procesul proiectării și organizării activităților în instituția de învățământ extrașcolar. Astfel, S. Cristea identifică următoarele caracteristici comune a educației formale-nonformale [Ibidem, p. 121]:

- a) *organizare și planificare* realizată cu cadre specializate;
- b) *exprimare* prin acțiuni specifice pedagogice (didactice, extradidactice; școlare, extrașcolare);
- c) *structură de bază* susținută permanent la nivelul corelației *educator – educat* (profesor – elev).

În continuare, autorul citat anterior delimitează caracteristicile distincte, specifice educației nonformale, care intervin la nivel de [Ibidem, p. 122]:

A) Organizare neformalizată, flexibilă, adaptată/adaptabilă la resursele pedagogice existente și la opțiunile elevilor și ale comunității educative locale și teritoriale, urmărește:

- aprofundarea, extinderea, aplicarea conținuturilor;
- experimentarea mai multor metode și tehnici didactice bazate preponderent pe cercetare (directă, indirectă) și acțiune (reală, simulată; algoritmică, euristică);
- evaluare *neformalizată*, (fără note școlare), care vizează stimularea psihologică a elevilor, asigurarea progresului colectiv și individual.

B) Planificare neformalizată, flexibilă, cu libertate de decizie și de experimentare; implică *programe deschise* spre aplicabilitate socială și interdisciplinaritate, cu o arie tematică largă, tehnologică (socioprofesională), estetică (artistică), psihofizică (sportivă),

dar și moral-civică, politică, juridică, economică, religioasă etc.

C) Realizare neformalizată, flexibilă, bazată pe:

a) *obiective:*

- *generale, de vocație*”: sprijinirea elevilor și chiar a adulților cu șanse reduse de acces la o școlaritate normală; stimularea dezvoltării socioeconomice și culturale a comunităților locale și teritoriale;
- *specifice:* dezvoltarea unor sectoare socioeconomice; valorificarea resurselor locale; alfabetizarea funcțională a grupurilor sociale defavorizate; formarea și perfecționarea profesională; educarea generațiilor pentru o existență sănătoasă în plan moral-intelectual-tehnologic-estetic-psihofizic;

b) *deschidere largă spre mediul social, valorifică pozitiv, informativ și metodologic, în perspectiva educației permanente;*

c) *evaluare formativă, continuă, cu funcție de reglare-autoreglare permanentă a activității.*

Dacă ne referim la proiectarea didactică în instituția extrașcolară, atunci în opinia noastră aceasta „*reprezintă o activitate de anticipare a acțiunilor prestabilite de cadrul didactic în funcție de obiectivele urmărite, prin relaționare între conținut-obiective-tehnologii (de instruire, autoinstruire, evaluare), prin care se urmărește finalitatea (obținerea performanțelor) procesului educațional*” [9, p. 80].

Analizând literatura de specialitate cu referire la problematica formelor generale ale educației, definirea conceptelor de educație formală, nonformală și informală, caracteristici ale celor trei forme ale educației, am remarcat că mai mulți autori (G. Văideanu, E. Macavei, Gabriela C. Cristea, I. Jinga, V. Lazăr, A. Cărășel, I. Șerdean, Vl. Guțu, N. Silistraru, Vl. Guțu etc.) au determinat un șir de note definitorii ale educației nonformale în comparație cu cea formală. În tabelul de mai jos, vă prezentăm cele mai relevante, în opinia noastră, caracteristici ale educației nonformale, având la bază criteriul proiectării și organizării activităților:

Autori	Caracteristici ale proiectării și organizării activităților de tip nonformal
George Văideanu	<ul style="list-style-type: none">➤ activități pedagogice proiectate într-un cadru instituționalizat extradidactic sau extrașcolară;➤ activități cu caracter opțional sau facultativ.
Elena Macavei	<ul style="list-style-type: none">➤ activitățile sunt organizate de către personalul didactic în școală, altele sunt organizate cu participarea școlii.
Gabriela C. Cristea	<ul style="list-style-type: none">➤ proiectarea pedagogică neformalizată, cu programe deschise spre interdisciplinaritate și educația permanentă;➤ organizarea facultativă, neformalizată cu profilare dependentă de opțiunile elevilor și ale comunităților școlare și locale, cu deschideri

	speciale pentru experiment și inovație.
Ioan Jinga	<ul style="list-style-type: none"> ➤ activitățile organizate în mod sistematic în afara sistemului formal, opțional; ➤ participarea elevilor la stabilirea a ceea ce se va învăța.
Viorel Lazăr Aurel Cărășel	<ul style="list-style-type: none"> ➤ activități organizate în afara sistemului școlar, pe interesele, aptitudinile și aspirațiile participanților; ➤ activitățile extrașcolare sunt opționale.
Ion Șerdean	<ul style="list-style-type: none"> ➤ acțiuni structurate și organizate într-un cadru instituționalizat, în afara sistemului de învățământ; ➤ activități care se desfășoară în afara clasei, a sălilor de cursuri, sau prin intermediul unor activități opționale, facultative.
Vladimir Guțu	➤ proiectare pedagogică neformalizată, deschisă spre interdisciplinaritate și educație permanentă, spre inovație și experiment.
Nicolae Silistraru Viorica Florea	<ul style="list-style-type: none"> ➤ proiectarea pedagogică se axează pe interesele și opțiunile participanților la procesul de predare-învățare-evaluare, ținând cont de particularitățile individuale de vârstă și performanțele elevilor; ➤ activitățile extrașcolare sunt planificate și organizate sistematic, prin care se urmărește finalități educative atât pe termen scurt (dezvoltarea competențelor într-un anumit domeniu științific, artistic, sport), cât și pe termen îndelungat (orientarea profesională a beneficiarilor); ➤ activitățile de tip nonformal se organizează și se realizează prin intermediul cercurilor, concursurilor, expozițiilor, având caracter benevol și opțional.

Abordările conceptuale în domeniul vizat și constatările noastre, permit să scoatem în evidență mai multe probleme cu care se confruntă instituțiile de învățământ extrașcolar din Republica Moldova:

- insuficiența cadrului normativ și legislativ cu privire la organizarea și funcționarea instituțiilor de învățământ extrașcolar;
- lipsa Curriculumului nonformal (extrașcolar) pentru activitățile organizate și realizate în mediul extrașcolar;
- slaba dotare cu mijloace de învățământ a instituțiilor de învățământ extrașcolar;
- formalism din partea unor cadre didactice în proiectarea activităților în instituțiile de învățământ extrașcolar.

În acest context, remarcăm faptul că până în prezent nu există o paradigmă și o metodologie specifică activității de proiectare a activităților de tip nonformal în instituțiile de învățământ extrașcolar din Republica Moldova.

În *concluzie* conchidem, că în cadrul instituției extrașcolare toate componentele procesului educațional interacționează între ele. Astfel, înainte de a desfășura o activitate didactică sau extradidactică, profesorul proiectează toate acțiunile care vor fi realizate pentru a atinge obiectivele educaționale. Structura activității educaționale de tip nonformal se caracterizează prin flexibilitate și deschideri speciale pentru dezvoltarea competențelor elevilor/tinerilor și pregătirea lor pentru a deveni cetățeni activi ai societății.

Bibliografie

1. Achiri I., Cara A. Proiectarea didactică: orientări metodologice. Chișinău: Lyceum, 2004. 168 p.
2. Marin C. C. Teoria și metateoria acțiunii educative. București: Aramis, 2003. 208 p.
3. Codul Educației al Republicii Moldova//www.edu.gov.md.
4. Cristea S. Concepte fundamentale în pedagogie. Conținuturile și formele generale ale educației. Vol. IV. București: Didactica Publishing House, 2017. 186 p.
5. Cristea S. Dicționar de termeni pedagogici. București: EDP R.A., 1998. 312 p.
6. Cristea G. Managementul lecției. Ediția a II-a, București: Didactică și Pedagogică R.A., 2007. 212 p.
7. Cucuș C. Pedagogie. Ediția a III-a revăzută și adăugită. Iași: Polirom, 2014. 536 p.
8. Educația integrală: Fundamente teoretico-paradigmatice și aplicative. Callo T., Cuznețov L., Hadîrcă M. ș.a. coord. șt.: Hadîrcă M. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, Tipografia „Cavaioli”, 2015. 248 p.
9. Educație nonformală: Ghid metodologic pentru cadrele manageriale și didactice. Cocean A., Florea V., Prutean E., coord. șt.: Silistraru N. Chișinău: Combinatul Poligrafic, 2012.
10. Guțu Vl. Pedagogie. Chișinău: CEP USM, 2013. 508 p.
11. Ilie M. D. Elemente de pedagogie generală, teoria curriculum-ului și teoria instruirii. Timișoara: Mirton, 2005. 244 p.
12. Iucu R. B. Instruirea școlară. Perspective teoretice și applicative. Iași: Polirom, 2001. 184 p.
13. Postelnicu C. Fundamente ale didacticii școlare. București: Aramis, 2002. 368 p.
14. Silistraru N. Note de curs la pedagogie. Chișinău: Tipografia UPS „ Ion Creangă”, 2004. 298 p.
15. Stoica M. Pedagogie și Psihologie. București: Editura Gheorghe Alexandru, 2001. 279 p.